

Sosiaali- ja terveysministeriö
STM/1770/2019

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta ja laiksi lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunnon keskeiset huomiot:

- LSKL kannattaa hallituksen esitystä lastensuojelulain 77 §:n 3 momentin tarkistamiseksi siten, että sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä olisi velvollisuus maksaa itsenäistymisvarat nuorelle jälkihuollon päättyessä, eli viimeistään hänen täyttäessään 25 vuotta.
- LSKL pitää valitettavana, että esityksessä ei ole arvioitu sitä, miten ehdotettu rajaus tulee vaikuttamaan niihin lapsiin ja nuoriin, joiden jälkihuolto-oikeus on päätynyt ennen lain voimaantuloa 1.1.2020. LSKL huomauttaa, että jos soveltaminen ei ulotu näihin nuoriin, tulee huolehtia, että he saavat heille kuuluvat palvelut aikuisten palvelujen kautta, jotta he eivät olisi epätasa-arvoisessa asemassa muihin jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kanssa.
- LSKL pitää perusteltuna valituslupamenettelyn laajentamista mutta ilmaisee huolensa lapsen ja vanhempien oikeusturvan toteutumisesta, etenkin vastentahtoisten huostaanottojen osalta. LSKL painottaa, että lastensuojeluasioissa on varmistettava, että valituskynnys ei nouse liian korkeaksi.
- LSKL kannattaa esitykseen sisältyvä ehdotusta lyhentää lastensuojelua koskevien oikeudenkäyntien kestoa. LSKL kuitenkin korostaa, että olennaista on turvata hallinto-oikeuksille ja kuntien lastensuojelutyölle riittävät resurssit, jotta tarve muutoksenhakuun kaiken kaikkiaan vähenee.
- LSKL korostaa, että on varmistettava, että lasten osallisuus toteutuu asianmukaisesti heitä itseään koskevien asioiden käsittelyssä. LSKL pitää tärkeänä, että kynnystä suulliseen käsittelyyn madalletaan hallinto-oikeuden käsittelyssä, mikäli esitetty uudistus valituslupamenettelyssä toteutetaan.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta liittyen hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta ja laiksi lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta.

Kunnan velvollisuus järjestää jälkihuoltoa ja itsenäistymisvarojen luovutus

LSKL pitää hyvänä hallituksen esityksen lastensuojelulain 77 §:n 3 momentin tarkistamiseksi siten, että sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä olisi velvollisuus maksaa itsenäistymisvarat nuorelle jälkihuollon päättyessä, eli viimeistään hänen täyttäessään 25 vuotta. LSKL haluaa painottaa, että täysi-ikäisellä nuorella on oikeus hallinnoida omia varojaan ja lähtökohtaisesti myös itsenäistymisvarojen osalta tulee huomioida täysi-ikäisyyden vaikutukset varojen maksamiseen.

Esityksessä esitetään, että jälkihuollon järjestymisvelvollisuutta koskevaa uutta 75 §:n 3 momenttia ei sovellettaisi nuoriin, joiden jälkihuolto-oikeus on päättynyt ennen lain voimaantuloa 1.1.2020, näin esityksestä ei aiheudu jo hyväksytyin lainmuutoksen ylittäviä kustannuksia. Lisäksi esityksessä todetaan, että nykyisistä jälkihuollettavista 1/3 nuorta täyttäisi 21 vuotta ja jos heidän jälkihuollon palvelunsa jatkuisivat, tulee tämä aiheuttamaan sekä lisäkustannuksia että edellyttäisi kuntien sosiaalityöntekijöiden lisäresursointia arvioilta noin 67 henkilötyövuotta.

Jälkihuollon kehittäminen edellyttää kansallista resursointia ja ohjausta. Esityksessä ei käy ilmi millä tavalla jälkihuoltoa tullaan kehittämän jatkossa. LSKL:n näkemyksen mukaan jälkihuoltoa ei voida kehittää ja parantaa kustannusneutraalisti ja lisäresursointia tarvitaan joka tapauksessa. Lastensuojelu on nähtävä investointina. Hyvin toimiva jälkihuolto kannattelee itsenäistymisvaiheen yli ja edesauttaa hyvään aikuisuuteen siirtymistä.¹ Hyvä jälkihuollon tuki ehkäisee aikuispalveluiden tarvetta, joka pitkällä tähtäimellä tuo yhteiskunnalle kokonaissästöjä. Etenkin paljon tukea tarvitsevilla nuorilla riski syrjäytyä on korkea.²

Lastensuojelun Keskusliitto pitää valitettavana, että esityksessä ei ole arvioitu sitä, miten ehdotettu rajaus tulee vaikuttamaan niihin nuoriin, joiden jälkihuolto-oikeus on päättynyt ennen lain voimaantuloa 1.1.2020. LSKL haluaa korostaa, että mikäli soveltaminen ei ulotu nuoriin, joiden jälkihuolto-oikeus on päättynyt ennen lain voimaantuloa 1.1.2020, tulee huolehtia, että he saavat heille kuuluvat palvelut aikuisten palvelujen kautta, jotta he eivät olisi epätasa-arvoisessa asemassa muihin jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kanssa.

Esityksessä todetaan, että laki ei estäisi kuntaa tarjoamasta jälkihuoltoa myös niille lapsille ja nuorille, joiden oikeus jälkihuoltoon on nykyisen lain mukaan jo päättynyt, mikäli tuki katsotaan tarpeelliseksi. **LSKL**

¹ Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100138/YP6_2012_Kestil%c3%a4.pdf?sequence=1

² Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161637>

esittää huolensa siitä, että niille nuorille, joiden oikeus jälkihuoltoon on nykyisen lain mukaan päättynyt ei pystytä turvamaan heidän tarvitsemia palveluita. Lastensuojelulain 75 §:n mukaan jälkihuoltoon on oikeus sijaishuollon päättymisen ja yli puoli vuotta kestäneen avohuollon tukitoimena tehdyn sijoituksen jälkeen tai harkinnanvaraisena silloin, kun se on nuoren tarpeista perusteltua. Lastensuojelulaki ei kuitenkaan määrittele täsmällisesti, millaista jälkihuoltoa kuntien tulee nuorille tarjota. Tämä on johtanut sattumanvaraisuuteen ja liian suureen vaihteluun jälkihuollon laadussa.³

Lastensuojelun päätöksenteko ja muutoksenhakujärjestelmä

Esityksessä todetaan, että koska oikeusprosessit ovat pitkiä ja vaikeuttavat työskentelyä perheiden kanssa, on lapsen edun mukaista saada oikeudenkäynti päättymään kokonaiskestoltaan kohtuullisessa ajassa. Siirtymällä valituslupamenettelyyn voitaisiin lyhentää lastensuojelua koskevien oikeudenkäyntien kokonaiskestoa erityisesti niiden tapauksien osalta, joissa korkein hallinto-oikeus ei myönnä valituslupaa.

LSKL kannattaa lähtökohtaisesti toimia, joilla lyhennetään lastensuojelua koskevien oikeudenkäyntien kestoa. LSKL painottaa, että lastensuojeluasiat kohdistuvat voimakkaasti lapsen etuun sekä perhe-elämän suojaan. Muutoksenhakua korkeimpaan hallinto-oikeuteen onkin pidetty lastensuojelulain uudistuksessa lasten ja heidän vanhempiansa oikeusturvan kannalta erityisen merkittävänä. Erityisen ongelmallisena keskusliitto pitää sitä, että valituslupamenettelyn piiriin tulisivat tahdonvastaista huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa koskevat päätökset (LSL 43.2 §) sekä lapsen tutkimista koskevaa lupaa (LSL 28 §) koskevat päätökset, joissa hallinto-oikeus on ensivaiheen päätöksentekijä. Myös valituslupamenettelyn laajentaminen subjektiivisen oikeuden piiriin kuuluvissa lastensuojeluasioissa on ongelmallista.⁴ **Edellä sanottuun viitaten LSKL painottaa, että valituslupamenettelyyn siirtymisen yhteydessä on varmistettava, että valituskynnys ei nouse liian korkeaksi.**

Esityksessä todetaan, että koska asioissa, joissa valituslupaa ei myönnetä, ei KHO yleensä kuule asianosaisia tai hanki viranomaisen lausuntoa. Tällöin on jo ensivaiheen käsittelyssä varmistettava, että lasten ja vanhempien osallisuus toteutuu. LSKL huomauttaa että Suomi on saanut YK:n lapsen oikeuksien komitealta moitteita siitä, ettei lapsia kuulla, eikä lapsen etua arvioida riittävästi lapsia koskevassa päätöksenteossa.⁵ Osallisuuteen liittyen LSKL haluaa huomauttaa, että lastensuojelulaissa säädetään erikseen lapsen kuulemisesta ja mielipiteen selvittämisestä (LSL 20 §, 42 §); Niissäkin tilanteissa, joissa hallinto-oikeudella ei ole velvollisuutta (muodollisesti) kuulla lasta (alle 12-vuotias lapsi), tulee lapsen mielipide selvittää. **LSKL:n näkemyksen mukaan hallinto-oikeuden käsittelyssä on madallettava suullisen käsittelyn kynnystä, mikäli valituslupamenettelyn laajentaminen toteutuu.** LSKL pitää myös tärkeänä, että hallinto- ja oikeuskäytäntöä lapsen kuulemisen ja mielipiteen selvittämisen osalta seurattaisiin, jotta voitaisiin varmistua, että lasten osallisuus toteutuisi asianmukaisesti heitä itseään koskevien asioiden käsittelyssä.

³ Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161637>

⁴ Subjektiivisiksi oikeuksiksi lastensuojelussa on katsottu kuuluvaksi mm. LSL 35 § 1 momentin tarkoittama riittävän taloudellisen tuen järjestäminen sekä asuinoloihin liittyvien puutteiden poistaminen ja asunnon järjestäminen, LSL 75

⁵ CRC/C/FIN/CO/4. Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely. Päätelmät: Suomi. 2011, kohta 30.

LSKL huomauttaa, että jos huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen sekä tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen jäävät yhden käsittelyn varaan, tulevat lapset ja perheet tarvitsemaan enemmän asiantuntevampaa oikeusapua ja myös edunvalvontaa.

LSKL näkemyksen mukaan valituslupamenettelyn laajentamisen lisäksi tulisi panostaa pitkittyneiden oikeusprosessien ennaltaehkäisyyn rajaamalla lasten asioista vastuullisten sosiaalityöntekijöiden asiakasmääriä. **On olennaista turvata hallinto-oikeuksille ja kuntien lastensuojelutyölle riittävät resurssit, jotta tarve muutoksenhakuun kaiken kaikkiaan vähenee.** Sosiaalityöntekijöiden kohtuuton työtaakka nousee toistuvasti esiin arvioitaessa lastensuojelun uudistamis- ja resurssitarpeita. Viimeisimpänä Eduskunnan oikeusasiamies nosti esiin, että sosiaalityöntekijöiden vastuulla olevien asiakkaiden suuri määrä estää heidän lakisääteisten tehtävien toteuttamisen.⁶ Myös lastensuojelun kokemusasiantuntijat ovat useasti esittäneet, että keskeisin lastensuojelun kehittämistarve on työntekijöiden työkuorman vähentäminen. Tähän ei riitä korkeimman hallinto-oikeuden aseman kehittäminen enemmän prejudikaattituomioistuimen suuntaan, vaan tarvitaan selkeästi enemmän resursseja sekä lapsen oikeuksiin että lastensuojeluun liittyvää koulutusta hallinto-oikeuksille.

⁶Eduskunnan oikeusasiamies (2018). Sosiaalityöntekijöiden kohtuuton työtaakka vaarantaa sijaishuollon valvonnan ja kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeuksien toteutumisen. Tiedotteet. URL: <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/web/guest/-/sosiaalityontekijoiden-kohtuuton-tyotaakka-vaarantaa-sijaishuollonvalvonnan-ja-kodin-ulkopuolelle-sijoitetun-lapsen-oikeuksien-toteutumis>